

فهرست

۱۵	مقدمه
		فصل اول: آشنایی با گیتار
۱۹	۱.۱ محدوده صوتی
۲۲	۱.۲ پوزسیون
۲۳	۱.۳ بافت موسیقی
۲۳	۱.۳.۱ تک صدایی
۲۴	۱.۳.۲ آرپژ
۲۸	۱.۳.۳ هم صدایی
۳۱	۱.۳.۴ چند صدایی
۳۲	۱.۳.۵ آکورد
۳۵	۱.۴ دینامیک
۳۷	۱.۵ آرتیکولاسیون
۳۷	۱.۵.۱ استاکاتو
۳۸	۱.۵.۲ خط اتصال
۴۱	۱.۵.۳ لیگاتو
۴۲	۱.۶ شخصیت صوتی سیم‌ها
۴۵	آثار پیشنهادی شنیداری

فصل دوم: دست چپ

- ۴۷ ۲.۱ گلیساندو
- ۴۸ ۲.۱.۱ گلیساندوی فرت
- ۵۲ ۲.۱.۲ گلیساندوی بند
- ۵۶ Distortion ۲.۱.۳
- ۵۸ ۲.۲ ضربه دست چپ
- ۶۱ ۲.۳ پیتزیکاتوی دست چپ
- ۶۲ ۲.۴ اجرا بالای دهانه صدا
- ۶۴ ۲.۵ ویراتو
- ۶۸ ۲.۶ فواصل ریز - پرده
- ۷۳ ۲.۷ استفاده از انگشت شست دست چپ
- ۷۴ Bi-Tones ۲.۸
- ۸۰ ۲.۹ آرپژ دست چپ
- ۸۲ آثار پیشنهادی شنیداری

فصل سوم: دست راست

- ۸۵ ۳.۱ موقعیت ضربه دست راست
- ۸۹ ۳.۲ گلیساندو
- ۹۰ ۳.۲.۱ گلیساندوی دست راست
- ۹۱ ۳.۲.۲ خراشیدن سیم
- ۹۵ ۳.۳ پیتزیکاتو
- ۹۹ ۳.۴ ضربه دست راست
- ۱۰۲ ۳.۵ ترمولوی دست راست
- ۱۰۴ ۳.۶ خفه کردن صدا (دَمپ)
- ۱۰۸ آثار پیشنهادی شنیداری

فصل چهارم: اصوات کوبه‌ای

- ۱۱۱ ۴.۱ کوبه‌ای زهی
- ۱۱۱ Slap Percussion ۴.۱.۱
- ۱۱۳ ۴.۱.۲ سیم‌های خفه شده
- ۱۱۶ Cross-Strings ۴.۱.۳
- ۱۲۲ ۴.۲ تامبورا
- ۱۲۸ ۴.۳ ضربه روی بدنه گیتار
- ۱۲۸ ۴.۳.۱ ضربه روی صفحه صدا
- ۱۲۸ ۴.۳.۱.۱ گُلپ
- ۱۳۴ Roll-Drum ۴.۳.۱.۲
- ۱۳۷ ۴.۳.۲ ضربه به کناره گیتار
- ۱۳۹ ۴.۳.۳ ضربه روی خرک
- ۱۴۳ Squeak-Tones ۴.۴
- ۱۴۶ ۴.۵ اصوات بدن
- ۱۵۶ آثار پیشنهادی شنیداری

فصل پنجم: استفاده از ابزار

- ۱۵۹ ۵.۱ استفاده از ابزار (قاشق، اسلاید، چوب کبریت و ...)
- ۱۷۶ ۵.۲ کاپو
- ۱۸۰ آثار پیشنهادی شنیداری

فصل ششم: تکنیک‌های متفرقه

- ۱۸۳ ۶.۱ راسگوادو
- ۱۸۸ ۶.۲ اجرا پشت شیطانک
- ۱۹۵ ۶.۳ اصوات هارمونیک

- ۱۹۵..... ۶.۳.۱ هارمونیک‌های طبیعی
- ۲۰۰..... ۶.۳.۲ هارمونیک‌های مصنوعی
- ۲۰۵..... ۶.۳.۳ ترکیب اصوات هارمونیک با دیگر تکنیک‌ها
- ۲۰۹..... ۶.۴ ترمولو
- ۲۱۷..... ۶.۵ تریل روی دو سیم
- ۲۱۹..... آثار پیشنهادی شنیداری

فصل هفتم: کوک

- ۲۲۳..... ۷.۱ تبلجر
- ۲۲۵..... ۷.۲ تغییر کوک
- ۲۴۰..... آثار پیشنهادی شنیداری

ضمیمه آ:

- ۲۴۳..... برخی علائم و اصطلاحات گیتار

ضمیمه ب:

- ۲۴۹..... فهرست قطعات اشاره شده به عنوان مثال

- ۲۶۳..... فهرست منابع و ماخذ

مقدمه

سال‌ها پیش، زمانی که کار بر روی قطعه «سپیده دم آخرین روز»^۱ اثر آهنگساز معاصر فرانسوی «فرانسیس کلین‌ژان»^۲ را آغاز کردم با مجموعه‌ای از تکنیک‌ها، علائم و اصطلاحاتی مواجه شدم که برایم کاملاً تازگی داشت و به دلیل کمبود منابع اطلاعاتی، اجرای آنها همواره با شک و تردید و برپایه حدس و گمان بود. پس از آن، با هر تکنیک یا نشانه جدیدی که برخورد می‌کردم آن را در دفترچه‌ای یادداشت می‌نمودم تا در زمان مقتضی توضیح و تفسیری برای آن پیدا کنم. مجموعه حاضر، نتیجه آن یادداشت‌هایی است که در بیش از ده سال نوشته‌ام. هرچند امروزه با پیشرفت ارتباطات، هر نوازنده‌ای می‌تواند با کمترین هزینه، به راحتی با اساتید، نوازندگان و حتی خود آهنگسازان در ارتباط بوده و در مورد هر نکته‌ای به معتبرترین منابع رجوع کند اما مطالعه مرجعی به زبان فارسی، که شامل طیف وسیعی از اطلاعات تخصصی مربوط به ساز گیتار کلاسیک می‌باشد، برای هر نوازنده جدی و علاقمندی، خالی از لطف نخواهد بود.

هدف این نوشتار ارائه یک مرجع و منبع برای آهنگسازان و همچنین نوازندگان، درباره تکنیک‌های جدید ابداع شده و کاربردی در زمینه ساز گیتار کلاسیک می‌باشد. افزون بر آن، این مرجع درباره چگونگی نت‌نگاری این تکنیک‌ها جهت درک صحیح نوازنده از هدف آهنگساز نیز می‌باشد. در مواردی که چندین روش برای نت‌نگاری تکنیک خاصی موجود باشد، سعی شده تا حد امکان، تمامی موارد بررسی گردد.

تکنیک‌های مورد بحث در این کتاب، شامل مواردی هستند که یا از نیمه دوم قرن بیستم تاکنون ابداع شده‌اند مانند استفاده از اصوات کوبه‌ای و یا جزو تکنیک‌های مرسوم گیتار در قرن‌های گذشته بوده‌اند اما در زمان معاصر به شیوه‌های جدیدی مورد استفاده قرار می‌گیرند مانند انواع پیتزیکاتو^۳ و گلیساندو^۴. برای طبقه‌بندی بهتر و موثرتر تکنیک‌ها، این مجموعه تنها به بررسی آثاری می‌پردازد که منحصراً برای گیتار کلاسیک نوشته و منتشر شده‌اند و تکنیک‌های گیتار الکترونیک و انواع دیگر گیتار، شامل این مجموعه نمی‌باشند.

1. A L'aube du Dernier Jour
2. Francis Kleynjans (1951-*)
3. Pizzicato
4. Glissando

در انتخاب مثال‌ها، سعی شده که نمونه‌ها تا حد ممکن از آثاری که برای گیتار کلاسیک نوشته شده و به صورت رسمی منتشر شده‌اند، استفاده شود و تا حد امکان از ارائه آثار تنظیمی که ممکن است چندین نسخه متفاوت از آنها موجود باشد، پرهیز شده است. تمام نمونه‌ها از نسخه‌های اصلی و با کیفیت مناسب انتخاب شده و در مواردی که کیفیت نسخه‌ها مطلوب نبوده، دوباره نویسی شده‌اند.

تمامی نمونه‌ها در کلید سُل هستند هرچند این کلید در مثال‌ها قابل رویت نباشد چرا که در نت‌نگاری استاندارد، کلید سُل، تنها در ابتدای سطرها نوشته می‌شود و اگر مثال از میزان‌های میانی سطر باشد طبیعتاً کلید سُل قابل رویت نخواهد بود و علائم سرکلید نیز به همین ترتیب. در ذیل هر مثال، نام قطعه و احیاناً مجموعه‌ای که شامل این قطعه بوده و همچنین نام آهنگساز و شماره میزان(ها) آورده شده است. در برخی از نمونه‌ها که آهنگساز برای قطعه میزان‌بندی ننموده است به جای شماره میزان، شماره صفحه و شماره سطر آورده شده است.

در فصل‌بندی و طبقه‌بندی مطالب و تکنیک‌ها و همچنین انتخاب برخی مثال‌ها، از دو منبع استفاده شده است.

۱. کتاب *The Contemporary Guitar*^۱ نوشته John Schneider

۲. مقاله *Extended Techniques for Classical Guitar*^۲ نوشته Robert Allan Lunn که مطالعه این مقاله، انگیزه اصلی نگارش این کتاب بوده است.

فصل اول کتاب، آشنایی اولیه با ساز گیتار کلاسیک، از منظر اصول نت‌نگاری، قابلیت‌ها و محدودیت‌های اجرایی، چه به عنوان ساز سُل و چه در قالب آنسامبل، می‌باشد.

فصل دوم به بررسی تکنیک‌هایی می‌پردازد که دست چپ نقش اصلی را در اجرای آنها بر عهده دارد.

فصل سوم به بررسی تکنیک‌هایی می‌پردازد که دست راست نقش اصلی را در اجرای آنها ایفا می‌کند. فصل چهارم شامل انواع افکت‌های کوبه‌ای، شیوه‌های نگارش و نوع اجرای آنها می‌باشد. فصل پنجم در مورد استفاده از ابزارهای دیگر برای تولید صوت و «گیتار دست‌کاری شده»^۳ است. فصل ششم درباره تکنیک‌های متفرقه‌ای است که یا به سادگی قابل طبقه‌بندی در فصل‌های قبلی نبوده (مثل اجرا پشت شیطانک) و یا جزو تکنیک‌های سنتی گیتار هستند که در قرن اخیر به شیوه‌هایی نو مورد استفاده قرار گرفته‌اند (مانند اصوات هارمونیک و ترمولو).

فصل هفتم اشاره کوتاهی به پیشینه استفاده از سیستم تبلچر^۴ و دلیل استفاده از آن در برخی از قطعات در قرن حاضر دارد و همچنین به بررسی سیستم تغییر کوک^۵ در گیتار می‌پردازد.

در پایان هر فصل، لیستی از مجموعه آثار منتشر شده، که شامل اجرای برخی از مثال‌های مورد اشاره در همان فصل هستند، آورده شده است که در صورت دسترسی خوانندگان به این مجموعه‌ها شنیدن آنها توصیه می‌شود. این فهرست‌ها از میان نزدیک به ۲۰۰۰ عنوان آلبوم موسیقی انتخاب شده‌اند. برخی از آثار ممکن است توسط تعداد زیادی از نوازندگان اجرا شده باشد ولی در انتخاب این مجموعه سعی شده تا حد امکان اجرای نوازندگان مطرح دنیای گیتار کلاسیک در فهرست گنجانده شود. در زیر نام

1. John Schneider, *The Contemporary Guitar* (Berkeley: University of California Press, 1985)

2. Robert Allan Lunn, *Extended Techniques for the Classical Guitar* (The Ohio State University 2010)

3. Prepared Guitar

4. Tablature

5. Scordatura

آهنگساز، نام آلبوم، نام نوازنده یا نوازندگان و سپس نام شرکت منتشر کننده آلبوم و سال انتشار قید شده است.

در انتها، دو ضمیمه نیز وجود دارد که در بخش ضمیمه آ برخی اصطلاحات و علائم منحصر به گیتار آورده شده و همچنین توضیح مختصری در مورد انواع «باره گرفتن» داده شده است. ضمیمه ب فهرست کامل قطعاتی است که به عنوان مثال در کتاب از آنها نام برده شده است. نام آهنگساز، تاریخ تولد و فوت، نام قطعه و اطلاعات مربوطه و در نهایت نام شرکت انتشاراتی و سال نشر آورده شده است. سال انتشار، الزاماً سال اولین چاپ قطعه و نام انتشاراتی نیز الزاماً نام اولین شرکت انتشاراتی نیست بلکه تنها سال انتشار و نام شرکتی است که مثال از آن استخراج شده است بنابراین ممکن است قطعه‌ای توسط چندین شرکت انتشاراتی در سال‌هایی متفاوت و در کشورهای مختلف به چاپ رسیده باشد.

اکثر مثال‌ها با اجازه کتبی شرکت‌های انتشاراتی و یا مراجع مربوطه مورد استفاده قرار گرفته‌اند مگر در موارد معدودی که یا دسترسی غیرممکن بوده و یا تا لحظه نگارش این متن، جوابی دریافت نشده است.

در پایان بر خود وظیفه می‌دانم تا از اساتید و دوستان عزیزم که با وجود مشغله‌های کاری، با دقت و حوصله در تمام مراحل، راهنما و مشوق من بوده‌اند، تشکر کنم.

از خانم دکتر لیلی افشار که همواره خود را مدیون ایشان می‌دانم و بی‌شک طی این سال‌ها بدون راهنمایی‌های ایشان، هرگز کار بر روی این مجموعه آغاز نمی‌شد.

از خانم گلفام خیام که با حوصله و دقت، این مجموعه را مطالعه کرده و نکات بسیار ارزشمندی در جهت بهبود کیفی و کمی کتاب، چه از منظر نگارشی و چه تخصصی را گوش‌زد نموده‌اند.

از آقای افشین ترابی که همواره تشویق‌هایشان، امید به ارائه کاری با کیفیت را نوید داده است.

از آقای رضا فدائی که از آغاز، همراه و پشتیبانم بوده‌اند و ویرایش نسخه اولیه را بر عهده داشته‌اند.

از آقای پیمان فخاریان که ویرایش فنی این مجموعه را موشکافانه به انجام رساندند و حمایت‌های بی‌دریغشان در راستای انتشار این کتاب غیرقابل جبران است.

از مدیر انتشارات «اسلیم رویان» آقای امیر نیازی، دوست گرانقدرم، که با حوصله و دقت فراوان ویرایش ادبی این مجموعه را بر عهده گرفتند.

و در نهایت، سپاس ویژه از جناب آقای موسوی، مدیر موسسه فرهنگی - هنری ماهور که مسیر عرضه شایسته این مجموعه را هموار نمودند.

در مثال فوق نیز، حامل اول نشان‌دهنده نت‌هایی است که با دست چپ نواخته می‌شوند و نت‌های حامل دوم به صورت طبیعی.

۱.۲ پوزسیون (Position)

هر چهار باره متوالی بر روی گیتار، یک پوزسیون را تشکیل می‌دهند به طوری که هر گاه انگشت اول در باره پنجم باشد هر یک از انگشتان به ترتیب در باره‌های بعدی قرار می‌گیرند و تشکیل پوزسیون پنجم را می‌دهند. (شکل ۱.۳) پوزسیون اول چون شامل سیم‌های آزاد نیز می‌باشد در نتیجه تعداد نت‌های موجود در این پوزسیون افزایش می‌یابد. این پوزسیون دارای بیشترین کاربرد در آهنگسازی و اجرا می‌باشد. (شکل ۱.۴)

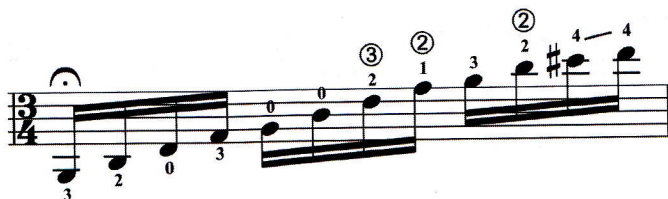
شکل ۱.۳ نت‌های موجود در پوزسیون پنجم

شکل ۱.۴ نت‌های موجود در پوزسیون اول

نکاتی که در مورد پوزسیون‌ها لازم به ذکر است:

۱. پوزسیون‌های بالاتر از باره ۱۲ به خاطر فضای کوچک باره‌ها و موقعیت قرارگیری مچ دست و انگشتان باید بسیار با دقت مورد استفاده قرار گیرند.
۲. نوازنده‌ای با اندازه دست و انگشتان طبیعی، قابلیت گرفتن یک فاصله سوم بزرگ در پوزسیون‌های پایین (سردسته) و نهایتاً پنجم درست در پوزسیون‌های بالا را دارد.
۳. تغییر پوزسیون مخصوصاً زمانی که شامل فواصل دورتری هستند ممکن است باعث اختلال در پیوستگی صوتی شود که استفاده از سیم‌های آزاد در تغییر پوزسیون می‌تواند راهکار مناسبی باشد.

مثال ۱.۵ تغییر پوزسیون در Prelude No.3 اثر Heitor Villa-Lobos، میزان ۱۸.

بررسی و تحلیل تکنیک‌های گیتار کلاسیک در قرن بیست و بیست و یکم

Tema (Quasi Fantasia)
Tranquillo (♩=60)

14

I. *mf*
 II. *p* più tranquillo

Agitato
 arm. XII (r.h.)

(*) (l.h.)

(l.v.) *movendo* *ritard...*

مثال ۲.۲۴ استفاده از نماد Z در قطعه El Arpa y La Sombra اثر Leo Brouwer، میزان‌های ۱۴-۱۷.

نمونه جالبی از این نوع افکت را در مثال ۲.۲۵ می‌توان مشاهده کرد.

مثال ۲.۲۵ نت distorted در قطعه The Doll with Blinking Eyes از مجموعه The Prince's Toys اثر Nikita Koshkin، میزان ۵۷-۵۸.

در قطعه «The Doll with Blinking Eyes» از مجموعه «The Prince's Toys»، آهنگساز برای تقلید صدای گز مانند ساز «سیتار» از ترفند جالبی استفاده کرده است. وی از نوازنده می‌خواهد که با انگشت اول نت «لا» روی سیم ششم را به سمت بیرون صفحه انگشت گذاری خم کند (bend) و متناوباً سیم ششم و نت آزاد سیم پنجم را بنوازد و هم‌زمان ملودی قطعه نیز روی سیم‌های تریبل نواخته می‌شود. با ارتعاش سیم ششم و برخورد سیم به فرت‌ها، صدای گزمانندی تولید می‌شود که شبیه صدای ساز سیتار خواهد بود. این قطعه از مجموعه، در مورد عروسکی هندی است که چشمانش باز و بسته می‌شوند.

واضح است که این افکت صوتی تنها بر روی سیم ششم قابل اجرا می‌باشد.

۲.۲ ضربه دست چپ (Left Hand Tapping)

در چند دهه اخیر، برخی آهنگسازان بنابه دلایلی در بخشی از قطعات، تنها از دست چپ برای نواختن استفاده کرده‌اند. عمده‌ترین دلیل این حرکت را می‌توان در نمایش توان تکنیکی نوازنده و اجرای حرکات نمایشی دانست ولی در برخی موارد نیز تولید یک فضای خاص و یا درگیر بودن دست راست برای اجرای تکنیکی دیگر نیز دلیل این حرکت بوده است.

فصل ششم

تکنیک‌های متفرقه

(Miscellaneous Techniques)

تکنیک‌های مورد بحث در این بخش، شامل مواردی هستند که به سادگی در بخش‌های قبلی قابل دسته‌بندی نیستند. این فصل شامل چهار بخش جداگانه می‌باشد. بخش اول مربوط به تکنیک راسگوادو، بخش دوم مربوط به اجرای پشت شیطانک، بخش سوم اصوات هارمونیک و بخش چهارم نیز مربوط به ترمولو خواهد بود.

۶.۱ راسگوادو (Rasgueado)

لغت‌نامه موسیقی هاروارد در توضیح راسگوادو نوشته است که: «شیوه‌ای از اجرای گیتار که سیم‌ها به صورت هم‌زمان نواخته می‌شوند (strum) که بر خلاف شیوه punteado است که سیم‌ها به صورت تکی نواخته می‌شوند.»^۱ راسگوادو تکنیکی است که در موسیقی فلامنکو و موسیقی لاتین مورد استفاده قرار می‌گیرد و شیوه مناسبی برای افزایش قدرت صوتی گیتار می‌باشد. انواع گوناگونی از اجرای راسگوادو وجود دارد که یکی از شیوه‌های مرسوم، حرکت پنکه‌وار انگشتان بر روی سیم‌ها است. معمولاً با حرکت انگشت کوچک که با حرف (c) مشخص می‌شود شروع شده و سپس به ترتیب انگشتان انگشتری (a)، میانی (m) و اشاره (i) بر روی سیم‌ها حرکت می‌کنند. همچنین گاهی ممکن است انگشت شست (p) نیز در حالت‌ها و ترکیبات مختلفی در اجرای راسگوادو نقش داشته باشد. شیوه دیگری برای اجرا نیز می‌تواند با حرکت پیوسته بالا و پایین تنها یک انگشت دست راست باشد. روش‌های مختلفی برای نگارش راسگوادو مرسوم است. نکته‌ای که در همه روش‌های نگارشی، مشترک است وجود لفظ rasgueado یا توضیحی درباره این تکنیک بر روی نت‌ها است.

بررسی شیوه‌های متنوع نواختن راسگوادو نیز خارج از بحث این کتاب خواهد بود بنابراین در این